

esélyegyenlőség révén történő biztosítását, a politikai partícipációnak a modern jogrendszer és a konstitucionális demokrácia struktúrái általi garantálását. Az önmeghatározás interszubjektív feltételeinek jogi keretekbe való átvitele révén a személyek kettősen, szabad és egyenlő jogi személyekként és ugyanakkor másokhoz hasonló politikai polgárként foghatják föl önmagukat. A személyek jogi igényeit és a politikai demokrácia intézményeit nem valamiféle feltételezett társadalmi szerződés igazolja, hanem mindez *történeti konfliktusok rekonstruálható eredménye*, amely konfliktusokban a szociális vonatkozások elválnak a rokonsági viszonylatoktól, és egyéni teljesítményekhez kötődnek. E transzformációs folyamatok fejlődési lépésekként foghatók föl mind a társadalmi értékelés individualizálódása, mind a társadalmi tisztelet egyenlősítése vonatkozásában. E tág érvényességi terület következtében az elismerésemélet alkalmas paradigmának mutatkozik az igazságtalanságok kiterjedtsége és mértéke körüli politikai harcok elemzése számára. Alkalmas a gondoskodó állam legitimációs bázisának átgondolására, s *új alternatív koncepciók kidolgozására a kapitalista gazdasági rendszer, az állami újraelosztás, valamint a teljesítményi, szolgáltatói és javadalmasági gyakorlatok kölcsönös viszonyait illetően.*

Az elismerés elmélete (újarisztotelianus hatásként) az egyéni jogok és az autonómia liberális koncepcióján túl a *jó élet és az önmegvalósítás politikai és szociális feltételeit* tematizálja. Ez eltávolodást jelent az egyedül a tiszta gyakorlati észből következő, elvont filozófiai legitimálástól, s közeledést a normák és ide-

álok szubsztanciális kritériumaihoz, amelyek nem konstruáltak, hanem *rekonstruáltak*: fennálló életformákból nyerhetők. Az elismerés elmélete kifejezi aggodalmát a szélsőséges individualizmust illetően. De – a kommunitarizmustól eltérően – az elismerés elmélete szerint sem csoportok, sem egyéni identitások és hagyományok *nem vonhatják ki magukat a kritikai vizsgálat alól. Célja a szabadságjogok és a javak elosztásának konfliktusai mögé hatolni.* Abból a meggyőződésből kiindulva, hogy az autonóm cselekvés támogatása a modern társadalom törvényeinek és intézményeinek alapvető funkciója, s hogy az *autonóm individualitás azon típusa, amelyet a liberalizmus támogat, maga is az interszubjektív*: az erkölcsi élet különös történeti formáinak eredője.

Bárhogy értékeli is az elmélettörténeti hagyatékot, amelybe az elismerés teóriája illeszkedik, afelől nem lehet kétségünk, hogy az elismerés elméletével fogunk itthon is találkozni. Hiszen a modern világot érteni, benne otthonra találni, és egyúttal önmagunkat elhelyezni olyan kihívás, amely a mai magyar társadalom és minden egyes tagja számára megkerülhetetlen. E kihívásra való reagálást a filozófia és a társadalomtudományok nem spórolhatják meg.

Kulcsszavak: *az elismerés: „adekvát méltatás” és „kölsönösség”; a liberális kritériumok és a sokszínű szociokulturális valóság rekonstrukciójának egyesítése a kortárs elismeréseméletben; az interszubjektivitás formális és normatív elemeinek összekapcsolása a konfliktusok tematizálásában és kezelésében; az elismerés mint aktuális politika- és társadalomelméleti modell*

Zeitschrift für Philosophie. Sonderband 21. Akademie Verlag, Berlin

IRODALOM

Schmidt am Busch, Hans-Christoph – Zurn, Christopher F. (Hrsg.) (2009): Anerkennung. *Deutsche*

A KIVÁLÓSÁGI HÁLÓZATOK ÉS AZ INTEGRÁLT PROJEKTEK SZEREPE AZ EURÓPAI UNIÓ KUTATÁSI POLITIKÁJÁBAN

Pörzse Gábor

PhD, egyetemi docens, igazgató,
Semmelweis Pályázati és Innovációs Központ
porzse@rekhiv.sote.hu

Bevezetés

Az európai kutatások keretprogramba foglalásának gondolata a nyolcvanas évek elején merült fel. Létrehozásukkal az Európai Közösség a nemzeti K+F-tevékenységek összehangolására, a közösségi és a nemzeti keretek között megvalósítható feladatok hatékony szétválasztására törekedett. A kutatási, technológiafejlesztési és demonstrációs keretprogramok (a továbbiakban: keretprogramok)

- erősítik a tagállamok közti kutatási együttműködést;
- koncentrálnak az erőforrásokat olyan célokra, amelyek nemzeti keretek között nehezen megvalósíthatók;
- közösségi szintű kutatási eredményeket hoznak létre;
- erősítik az európai ipar tudományos és technológiai alapjait;
- javítják a közösség nemzetközi versenyképességét, és
- elősegítik társadalmi-gazdasági fejlődését.

A keretprogramokban kitűzött célok speciális – a K+F-tevékenység témájától, elvárt

eredményeitől függő – finanszírozási eszközök segítségével valósulnak meg. A 6. keretprogramban a korábbiakhoz képest újak – kiválósági hálózatok, integrált projektek – jelentek meg, miközben lehetőség nyílt a hagyományos projekt típusok alkalmazására is. Az új projekt típusok kezdetektől fogva az érdeklődés – nem egyszer viták – kereszttüzében álltak. A fokozott figyelem érthető volt, hiszen e finanszírozási eszközök bevezetésétől az Európai Kutatási Térség megerősítését, tartós integrációját várták el; e cél érdekében a rendelkezésre álló pénzeszközök közel felét használták fel.

Jelen tanulmány e kitüntetett szerep miatt vizsgálja meg, hogy az új projekt típusok hogyan váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, mennyiben járultak hozzá a közösség kutatáspolitikai céljainak eléréséhez. Választ keresünk azokra a kérdésekre is, hogy a projektek koordinátorai, résztvevői hogyan ítélték meg az új eszközök működését, mennyire találták megfelelőnek alkalmazásukat, és hogyan vélekedtek a bizottság irányító szerepéről.

A 6. keretprogram

A 6. keretprogram jogi alapjait az Európai Parlament és a Tanács 1513/2002/EK határozata fektette le (Európai Parlament, 2002). A keretprogram megvalósításától azt várta a közösség, hogy gyakoroljon szerkezetalkító hatást az európai kutatásra és technológiai fejlesztésre, járuljon hozzá az Európai Kutatási Térség kialakításához és az innovációhoz, fektessen különös hangsúlyt a kis- és középvállalkozások (a továbbiakban: KKV-k) szükségleteire, segítse elő a tudományos és technikai kiválóság megteremtését és az európai kutatás összehangolását az alapkutatástól az alkalmazott kutatásig terjedő teljes skálán.

A 6. keretprogram eredeti költségvetése 17,9 Mrd € volt, ebből a jogilag külön fejezetet képező Euratom-keretprogram részesedése 1,2 Mrd €. Az új tagállamok csatlakozását követően a teljes összeget 19,2 Mrd €-ra emelték. A keretprogram három fő aktivitási terület köré szerveződött:

- a közösségi kutatások koncentrációja és integrálása;
- az Európai Kutatási Térség szerkezetének kialakítása;
- az Európai Kutatási Térség alapjainak megerősítése.

Új finanszírozási eszközök a 6. keretprogramban

Mint már a bevezetésben említettük, a 6. keretprogramban új, kiemelt szerepet játszó projekt típusok alkalmazására nyílt lehetőség. Az új eszközök támogatták a hálózatépítést, az ismeretek és kutatók kritikus tömegének biztosítását egy-egy szakterületen. Megválasztásukat több tényező befolyásolta, így a kutatási tevékenység tárgya, alkalmazási köre, célja, az európai hozzáadott érték, illetve az elvárt

eredmény nagysága, a kutatáshoz szükséges ismeretek kritikus tömege. A 6. keretprogram egyes tematikus és horizontális prioritásai területén különböző típusú eszközök felhasználását javasolták. A szóba jöhető lehetőségeket az adott szakterület munkaprogramjai, pályázati felhívásai tartalmazták.

Kiválósági hálózat (Network of Excellence – NoE)

A kiválósági hálózatok létrehozásának célja az volt, hogy a nemzeti és regionális szinten létező vagy kialakulóban lévő kutatási kapacitások európai integrálásával erősítsék és fejlesszék a közösség tudományos és technológiai kiválóságát. A hálózatok az adott terület ismereteit kívánták gyarapítani a szaktudás kritikus tömegének összegyűjtésével. Elősegítették az egyetemek, kutatóintézetek, vállalkozások, tudományos és technológiai szervezetek közötti együttműködést. A hálózati tevékenységek hosszú távú, multidiszciplináris célokra és nem előre meghatározott, termékekben, eljárásokban, szolgáltatásokban megnyilvánuló eredmények létrehozatalára irányultak.

A NoE-t a résztvevők közös tevékenységi programmal valósították meg, amely célként tűzhetette ki egy önálló virtuális kiválósági központ kialakítását is. E program magában foglalta a célzott integrációs, valamint a hálózaton kívüli eredmények terjesztésére vonatkozó tevékenységeket. A hálózatok magas szintű irányítási autonómiával rendelkeztek, beleértve a hálózat felépítését vagy a közös kutatási program tartalmának átdolgozását. A NoE főbb ismérvei a következők:

Cél: megerősíteni a tudományos és technológiai kiválóságot egy kutatási területen a résztvevők rendelkezésére álló kapacitások integrálása révén. Az európai kutatások szét-

töredezettségét az erőforrások kritikus tömegének, az európai vezető szerep biztosításához szükséges szakértelem összegyűjtésével kívánták biztosítani. A hálózat feladata volt a kiválóság elterjesztése az együttműködés keretein kívül is.

A projekt elemei: a hálózat formájában megvalósuló projektnak – az integráció mellett – magában kellett foglalnia képzési komponenseket is a kiválóság elterjesztésére irányuló tevékenység keretében.

A résztvevők száma: minimálisan három partner három különböző tag- vagy társult országból.

Időtartam: általában öt év, de maximálisan hét év lehetett.

Projektmenedzsment: a hálózat irányítását egy-egy keretben kellett megvalósítani.

Finanszírozás: általában több millió €, de nem volt minimumküszöb.

A támogatás formája: a finanszírozás alapja az integráció fix összegű támogatása; a folyósításra éves részletekben került sor, annak függvényében, hogy a hálózat milyen eredményt ért el a tartós integráció megvalósításában.

Integrált projekt (Integrated Project – IP)

Az integrált projektek célja az volt, hogy lendületet adjanak a közösség versenyképességének, fontos társadalmi igényekkel foglalkozó kutatási és technológiai fejlesztési források kritikus tömegének mobilizálásával. E projekt típusokat általában hosszú távú vagy kockázatos kutatásokhoz, világosan meghatározott tudományos és technikai elvárásokhoz rendelték, azzal a szándékkal, hogy a termékek, folyamatok vagy szolgáltatások területén egyedi, alkalmazható eredményeket hozzanak létre. Ezek az eszközök olyan részintézkedéseket tartalmaztak, amelyek méretükben,

szerkezetükben és a tervezett feladatok alapján változhattak, de valamennyi a közös általános célkitűzés eléréséhez szükséges kutatás különböző szempontjaival foglalkozott.

A projektek következetes egységet alkottak; megvalósításukra is szoros együttműködésben került sor. Az IP-k kutatási, technológiai fejlesztési és/vagy demonstrációs feladatok, az innováció támogatását célzó, a tudásgazdálkodásra és -hasznosításra vonatkozó tevékenységeket foglaltak magukban, amelyek közvetlenül kapcsolódtak a projekt célkitűzéseikhez. Magas szintű irányítási autonómiával rendelkeztek, beleértve a partnerség és a projekt tartalma átdolgozásának lehetőségét. Végrehajtásuk általános finanszírozási tervek alapján történt, amelyek kiterjedtek az állami és a magánszektor mobilizációjának támogatására is. Főbb ismérvek a következők:

Cél: Európa versenyképességének növelése, a társadalom legfontosabb szükségleteinek kielégítése. Fő feladat a tudás termékekbe, eljárásokba, szolgáltatásokba történő átvitele.

A projekt elemei: a projekteknek kutatási komponenssel kellett rendelkezniük, emellett összpontosíthatnak technológiai fejlesztésre, tartalmazhattak demonstrációs és képzési elemeket is, továbbá az alapkutatástól kezdve átfoghatták a teljes kutatási spektrumot.

A résztvevők száma: minimálisan három partner három különböző tag- vagy társult országból. Komoly elvárás volt a KKV-k részvétele a projekt megvalósításában.

Időtartam: általában háromtól öt év, de nem volt felső időkorlát.

Projektmenedzsment: elvárás a konzorcium teljeskörű irányítása és a tevékenységek koordinációja.

Finanszírozás: általában több tízmillió €, de nem volt minimumküszöb.

A támogatás formája: a projekt költségvetésének %-ában meghatározott összegű támogatás.

Az új finanszírozási eszközök első értékelése

Az új projekt típusok alkalmazását elsőként a Marimon-jelentés értékelte az első felhívásokban részt vevőktől kapott visszajelzések alapján (Evaluation of the Effectiveness..., 2004). A jelentés – kiválósági hálózatokra és integrált projektekre vonatkozó – főbb megállapításai, javaslati a következőkben összegezhetők:

A projekt típusok hatásos eszköznek bizonyultak a transznacionális kutatási együttműködések erősítésében. Felmerült azonban néhány olyan körülmény, amelyek javítása szükségessé vált az akkor már folyamatban lévő keretprogram során.

Nyilvánvalóvá kell tenni, hogy milyen célok teljesülését várják el az eszköztípusoktól; egyértelmű feltételrendszerrel kell kialakítani alkalmazásukkal szemben, és ezt az érdekeltek tudomására kell hozni.

A pályázók úgy vélték, hogy az új eszközöknek „nagyoknak” kell lenniük. A „kritikus tömeg” azonban függ a téma jellegétől, a szakterülettől, a résztvevőktől, a hatásoktól, a hozzáadott értéktől. Egy projekt méret nem megfelelő valamennyi terület, eszköz esetében. A pályázóknak egyedileg kell biztosítaniuk a megfelelő „kritikus tömeget”.

A legtöbb kifogás a kiválósági hálózatokat érte. Problémát jelentett a „tartós integráció” fogalmának értelmezése.

Az integrált projekteket pozitívan fogadták, de – a kiválósági hálózatokhoz hasonlóan – javasolták az eljárások (konzorciumépítés, a projektjavaslatok benyújtása, értékelése, szerződéskötési tárgyalások) javítását. A hangsúlyt

e projekt típus létrehozatalának eredeti céljára kell fektetni, azaz az európai ipar számára biztosított új ismeretekre, versenyelőnyre.

A kisebb integrált projektek és a specifikus célzott kutatási projektek (Specific Targeted Research Project – STREP) alkalmasak a kockázatmegosztásra, jobban megfelelnek az ipari szereplők, az új tagállamok és a kisebb szervezetek számára, így jövőbeni pályázati felhívások során nagyobb összeget kell elkülöníteni számukra.

Nem megfelelő a kkv-k részvétele az új projekt típusokban; nem tudnak bekapcsolódni a hálózatok munkájába. A kis cégek emiatt a hagyományos eszközöket részesítik előnyben.

Az új projekt típusok megítélése

a 6. keretprogram utólagos értékelése során

A bizottság 2008-ban szakértői csoportot kért fel a 6. keretprogram utólagos, adatokon, tényeken alapuló értékelésének elkészítésére. A 2009 februárjában elkészült jelentés (Evaluation of the Sixth Framework Programmes..., 2009) nagy hangsúlyt fektetett az új finanszírozási eszközök szerepének értékelésére is. A dokumentum négy kérdéskör vizsgálatát helyezte előtérbe:

- a 6. keretprogram alapjainak elemzése (a stratégiai célokra való megfelelés, a célkitűzések és az eredmények konzisztenciája, a 7. keretprogram során felhasználható tapasztalatok, következtetések);
- a megvalósítás vizsgálata (a célok meghatározása, a struktúra, a részvétel, az eszközök stb. tervezése, irányítás, hozzáférés, az eredmények elterjesztése);
- az eredmények elemzése (kutatási eredmények és minőségük, hatásuk a versenyképességre, hozzájárulásuk a közösségi célokhoz, pl. ERA, kkv-részvétel stb.);

- előrettekintés (következtetések, javaslatok, vízió).

A bizottság adatai szerint az új projekt típusokra a 6. keretprogram forrásainak 47,5%-át fordították. A program 167 kiválósági hálózatot – bennük kb. ötezer résztvevő munkáját – 1,2 milliárd € összegben támogatta, azaz egy NoE-projekt megvalósítása átlagosan harminc partner közreműködését és 7,5 millió € közösségi forrás biztosítását igényelte. Közel hétszáz integrált projekt részesült támogatásban; ezek megvalósításában 17 ezer résztvevő közreműködött; a közösségi támogatás pedig 6,5 milliárd €-t tett ki.

Az egy projektre eső partnerek száma huszonöt volt, 9,5 millió € összegű közösségi hozzájárulás mellett. A kiválósági hálózatok koordinátorainak 26%-a francia, 22%-a pedig olasz volt; e két ország azonban a közösségi támogatásoknak csak 24%-át nyerte el. A koordinátorok között csak két – új EU-tagállamból származó – kutatóteamet találtak. Az integrált projektek 25%-át német, 16%–16%-át angol és francia, 11%-át pedig holland koordinátorok irányították; e négy ország részesedése a közösségi támogatások 57%-a volt.

Kiválósági hálózatok

A kiválósági hálózatokra vonatkozó koncepció számtalanszor változott. Eredetileg meghatározó eszköztípusként definiálták, ami néhány partnerrel és több tízmillió € közösségi támogatással rendelkezik. A későbbiekben már kifejezett elvárás volt a sok résztvevő bevonása, végül a hálózat jelentős méretűvé vált, és alapvetően az akadémiai/felsőoktatási intézményekre koncentrált. Az ipari szféra a résztvevők esetében 7,6%-kal, a közösségi támogatások tekintetében pedig mindössze 4%-kal részesedett.

Csak nagyon kevés NoE alakított ki tartós integrációt, többségük nem felelt meg létrehozataluk céljainak.

A partnerek jelentős része azért szállt be a NoE-projektbe, mert a pályázati felhívásban ezt előírták számukra. A hálózati tevékenység periférikus maradt számukra, azt tapasztalhatták, hogy nem valódi kutatási tevékenységet várnak tőlünk, csak a kapcsolati rendszerben jelentkező hiányok felszámolására használják eszközként őket.

Bár a NoE eredeti célja az ERA-n belüli kritikus tömeg megteremtése volt, a bizottság azon törekvése, hogy minél több résztvevőt vonjanak be a hálózatok tevékenységébe, azt eredményezte, hogy a szétaprózottság inkább nőtt, semmint csökkent volna.

Integrált projektek

A három-öt évig tartó és több tízmillió € költségvetésű integrált projektek keretében hosszabb távra szóló és a korábbiaknál kockázatosabb kutatások megvalósítását tervezték.

A Marimon-jelentéshez hasonlóan a későbbi vizsgálatok is megállapították, hogy az egyetemi kutató szervezetek előnyben részesítették a specifikus célzott kutatási projekteket az IP-kkel szemben, mivel a STREP – kisebb lévén – könnyebben menedzselhető volt egyetemi körülmények között. Az ipari cégek viszont nem törekedtek arra, hogy egy-egy nagyobb IP-ben együttműködjenek saját versenytársaikkal. Főleg az élettudományok területén tevékenykedő vállalatok tartották aggályosnak a kooperációt, elsősorban a szellemi tulajdon nem megfelelően szabályozott védelme miatt (l. 7.1. és 7.3. pontok).

A NoE-hez hasonlóan, az IP-k partnerei is azt gondolták, hogy a pályázati felhívások kötelezték őket a projekt típusokban való részvételre. A felmérések arra is rámutattak,

hogyan a megkérdezettek felének véleménye szerint az adminisztratív akadályok nemhogy csökkentek volna, inkább növekedtek.

Az Európai Számvevőszék vizsgálata

Az Európai Számvevőszék az EK-Szerződés 248. cikke (4) bek. 2. albek. alapján vizsgálta az új finanszírozási eszközök alkalmazását a 6. keretprogramban. Az ellenőrzés megállapításait, a számvevőszék következtetéseit, javaslatait a „Kiválósági hálózatok” és „integrált projektek” a Közösség kutatási politikájában: *elérték-e céljaikat?* című különjelentés tartalmazza (URL). A vizsgálat a következő négy kérdésre keresett választ:

- Milyen mértékben járultak hozzá a kiválósági hálózatok és az integrált projektek a Szerződésben lefektetett kutatáspolitikai célok megvalósításához?
- Mennyire teljesültek az eszközök bevezetésétől várt konkrét célok?
- A bizottság eredményesen irányította-e az új eszközök alkalmazását?
- A 6. keretprogram ösztönzőleg hatott-e a kutatási, technológiafejlesztési beruházásokra?

Az ellenőrzés során a számvevőszék áttekintette a 6. keretprogramra vonatkozó dokumentációkat (az előkészítő és a jogi keretekre vonatkozó dokumentumok, bizottsági iránymutatások, végrehajtási adatok, elemzések, projektértékelések stb.), 15 tagállamban tartott helyszíni ellenőrzést, megbeszéléseket folytatott a részt vevő szervezetek kutatóival.

Milyen mértékben járultak hozzá a kiválósági hálózatok és az integrált projektek a szerződésben lefektetett kutatáspolitikai célok megvalósításához?

Az új eszközök európai kutatási és technológiafejlesztési politikához való hozzájárulása-

nak vizsgálata a következő szempontok alapján történt:

- a kutatási együttműködések eredményessége;
- a projektek tudományos színvonalának szakértői értékelése.

A kutatási együttműködések eredményessége

A kutatási együttműködések eredményességének felmérése során értékelték

- a projektcélok tényleges elérését,
- a meglévő és új tudományos ismeretek átadását és
- a kutatási módszerek terén bevált gyakorlat alkalmazását.

Megállapítások

Mind a helyszínen ellenőrzött, mind a független szakértők által értékelt projektek esetében alapvetően eredményes együttműködés alakult ki a szektorok és tudományágak szereplői, továbbá a megvalósításban részt vevő partnerek között. A független szakértők részéről áttekintett százegy kiválósági hálózat 67%-ában, illetve a 298 integrált projekt 76%-ában nyilatkoztak maximális eredményességről a megkérdezettek.

A szakértők külön vizsgálták a koordinátorok és a projektrésztvevők elégedettségét a két új projektípust illetően. Általánosságban elmondható, hogy a koordinátorok minden értékelési szempont tekintetében pozitívabb véleményt fogalmaztak meg, mint a résztvevők, továbbá a kiválósági hálózatok esetében zömében kedvezőbb megállapítások születtek, mint a másik eszközknél. Az elégedettségi szintek egy vizsgálati szempont kivételével (a kutató személyzet mobilitásának elősegítése a résztvevők között – a projekt megvalósításában szereplők értékelése szerint) elérték vagy meghaladták a 80%-ot.

A projektek tudományos színvonalának szakértői értékelése

A projektek minőségének megítélésénél a következő szempontokat vizsgálták:

- a célkitűzések megvalósítása terén elért eredmények;
- az erőforrások megfelelő felhasználása;
- a kutatási együttműködés sikerességének szintje;
- az irányítás hatékonysága, eredményesség;
- a projekt keretében létrehozott új ismeretek felhasználása, elterjesztése.

Megállapítások

A projektek tudományos színvonalát külön értékelték a szakértők a NoE-k és az IP-k esetében. Az előbbieknél 39%-ot értékelték jónak/kiválónak, 42%-ot pedig elfogadhatónak. Nem volt olyan NoE-projekt, amely nem érte volna el a megfelelőség szintjét. Az IP-k valamivel kisebb (36%) hányada kapott jó/kiváló, nagyobb része (44%) elfogadható minősítést; 2%-ot pedig nem találtak megfelelőknek.

Mennyire teljesültek

az eszközök bevezetésétől várt konkrét célok?

Az eszközök konkrét célja a NoE-k esetében a partnerek kutatási tevékenységének jelentős mértékű és tartós integrációja volt, az IP-knél pedig az, hogy európai szintű tudományos és technológiai célkitűzések elérésével létrehozzák a tematikus prioritások végrehajtásához szükséges ismereteket. Mindkét projekt-típus a szakértelem, a tevékenységek és az erőforrások „kritikus tömegét” kívánta megteremteni. Külön célkitűzésként fogalmazták meg a kkv-k minél nagyobb mértékű bevonását a K+F-feladatokba.

Kiválósági hálózatok – tartós integráció

A tartós integráció megvalósítása körében vizsgálták

- a hálózatra fordított erőforrásokat a résztvevők általános költségvetéséhez viszonyítva;
- a projekt rendelkezésére bocsátott erőforrások felhasználása feletti hálózati ellenőrzést;
- az eredeti tervben szereplő, rangos kutatók tényleges részvételét a projektben;
- a hosszú távú kutatási tevékenységek és partnerségek fennmaradása érdekében tett erőfeszítéseket a közösségi támogatás megszűnését követően.

Megállapítások

A hálózatok nem érték el konkrét céljukat, mert

- a legtöbb résztvevő kutatási kapacitásainak csak viszonylag kis részét bocsátotta a hálózat rendelkezésére;
- a hálózatok nem tudtak ellenőrzést gyakorolni a rendelkezésre álló erőforrások felett, nem biztosították a projekttevékenységek összehangolását;
- a projektrésztvevők nem fogadták el, hogy a hálózati erőforrások felhasználásáról a hálózatot irányító szervek döntenek;
- a legtöbb esetben nem került sor rangos tudósok tényleges bevonására;
- nem sikerült hosszú távon önfenntartó kutatási tevékenységeket, partnerségeket létrehozni.

A hosszú távú kutatási tevékenységek és partnerségek kialakítása helyett a hálózatok az egyes intézkedéseket gyakran csak hagyományos kutatási együttműködés keretében valósították meg. A sikertelenség okai a következők:

- a hálózat résztvevői sokszor egymás versenyársai, így együttműködésük új megközelítést igényelt volna;
- a partnerek egy része nem kívánt hosszú távú elkötelezettséget vállalni;
- az együttműködés nehézkes volt a résztvevők eltérő intézményi felépítése és a költségvetési korlátok miatt;
- az ipari szereplők nem találták megfelelőnek a szellemi tulajdon kezelését, védelmét;
- tartós integráció kialakítására csak hosszabb távon (öt évet meghaladóan) lehet számítani.

Integrált projektek – európai szintű tudományos és technológiai célkitűzések

Az integrált projektek vizsgálata során áttekintettük

- a résztvevők teljes „értékláncának” vertikális integrációját az ismeretek létrehozásától a technológia fejlesztéséig és átadásáig;
- a multidiszciplináris tevékenységek horizontális integrációját;
- a kutatási feladatok integrációját az alaptól az alkalmazott kutatásokig;
- a magán- és a közsfera kutatási szervezeteinek szektorális integrációját;
- az állami és magánfinanszírozás pénzügyi integrációját.

Megállapítások

Az integrált projektek

- megvalósították a kutatási területükön kitérített célokat;
- jelentős mennyiségű (humán, pénzügyi és műszaki) erőforrást mobilizáltak, ami a korábbiaknál hosszabb időtartamnak és több résztvevőnek tudható be;
- nem tudtak további állami és magánforrásokat bevonni.

A kis- és középvállalkozások bevonása

A 6. keretprogram célul tűzte ki, hogy a tematikus prioritásokra szánt költségvetés legalább 15%-át a kkv-k támogatására fordítja, szemben az 5. keretprogramban felhasznált 10%-os mértékkel. A bizottság adatai szerint ezen elvárásnak nem sikerült eleget tenni. Bár a résztvevők 13%-a magán kkv-k köréből került ki – szemben az előző programmal, ahol arányuk 8% volt –, a közösségi támogatások esetükben mind *abszolút* (1,4 Mrd €-ről 1,2 Mrd €-ra), mind *relatív mértékben* (12%-ról 10%-ra) *csökkent*. A kkv-k bevonását több tényező akadályozta:

- tevékenységük inkább helyi/regionális jellegű volt;
- a pályázatokban – azok összetettsége, költségigénye miatt – kevésbé sikeresen vettek részt;
- pénzügyi és műszaki kockázatok nehezítették együttműködésüket a nagy kutatóintézetekkel;
- a változó szükségletre történő rugalmas reagálás elvesztésétől való félelmük miatt nem szívesen vállaltak hosszú távú szerződéses kötelezettségeket.

A magáncégek részvételét a 6. keretprogramban hátráltatta az a – csak rájuk és az állami szervezetekre nem vonatkozó – szabályozás, amely szerint a konzorcium *kollektív műszaki és pénzügyi felelősséggel* tartozik a projekt végrehajtásáért a bizottság felé. Meg kell jegyezni, hogy a 7. keretprogram már nem tartalmazta ezt az előírást: a résztvevők számára fizetett előlegek egy részéből finanszírozott garanciaalap felváltotta a kollektív felelősség intézményét.

Problémát okozott a szellemi tulajdon nem megfelelő szabályozása is a 6. keretprogramban. Az akkori előírások lehetővé tették,

hogy a konzorciumi tagok hozzájuthassanak a projekt végrehajtásához szükséges, a partnerek által korábban létrehozott ismeretekhez. Az automatikus hozzáféréstől csak a felek kifejezetten ellentétes kikötése esetén lehetett a projekt résztvevőit eltiltani. A 7. keretprogram szakított e kedvezőtlen gyakorlattal, így a résztvevők meglévő ismereteik védelmét saját igényeiknek megfelelőbben, rugalmasabban alakíthatják ki.

Hogyan irányította a bizottság az új eszközöket?

A bizottság irányítási tevékenységének értékelése körében az ajánlattételi felhívások lebonyolítását, a tárgyalási eljárásokat és a projektek monitorozását vizsgálták.

Megállapítások

A projektek megvalósításában részt vevők – és kisebb mértékben a koordinátorok – nem látták tisztán az új eszközök alkalmazásának célját. A sikeres pályázók körében – mindkét projekt típus esetében – a *koordinátorok* több mint 80%-a számára egyértelmű volt a két eszköz közötti különbség (a vesztesek esetében 75%, illetve 60% az arány). A támogatott projektek megvalósításában részt vevőknek csak 52%-a jelezte a célok teljes megértését a kiválósági hálózatok, és 62%-a az integrált projektek esetében. A vesztes pályaművek partnerei körében a fenti arányok a következők: 67% (hálózatok) és 58% (integrált projektek). A résztvevőknél mért alacsonyabb értékek – a bizottság irányítási tevékenységétől függetlenül – a konzorciumon belüli nem megfelelő kommunikációra engednek következtetni.

Az eszközök bevezetésére, alkalmazására vonatkozó tanácsi, parlamenti és bizottsági rendelkezések nem mindig voltak összhang-

ban egymással. Az első ajánlattételi felhívás során még nem állt rendelkezésre teljes körű útmutató. Bár a bizottság a későbbiekben újabb tájékoztatókat tett közzé, bizonyos értelmezési hiányosságok továbbra is fennmaradtak.

A 6. keretprogramban *tizenhárom hónapra* nőtt az átlagos szerződéskötési idő a korábbi *kilenc hónappal* szemben. A hosszabb átfutási idő miatt a projektek megvalósítása sokszor megelőzte a támogatási szerződés aláírását, ami kockázatot jelentett a konzorciumok számára. Gondot okozott a projektek többségénél a bizottsági kezdeményezésű változtatások végrehajtása.

Hiányosságokat állapítottak meg a projektek *monitorozása* terén is. Nem mindig történt meg a független szakértők által, évenként megvalósított felülvizsgálat. Az előírásoknak megfelelően megvalósított vizsgálatok sem eredményeztek a projekt-, illetve programfejlesztéshez hatékonyan felhasználható következtetéseket.

A 6. keretprogram ösztönzőleg hatott-e a kutatási, technológiafejlesztési beruházásokra?

Az értékelés rámutatott arra, hogy a 6. keretprogram nem felelt meg a KTF-beruházások ösztönzésével kapcsolatos elvárásoknak.

Megállapítások

A 6. keretprogram tematikus prioritásai keretében megvalósított KTF-beruházások összértéke 19 Mrd €-t tett ki. Községi támogatásként a kedvezményezettek ezen összeg 63%-át kapták meg; 15%-ot a programban részt vevő országok nemzeti forrásai finanszíroztak; a magánszféra saját hozzájárulása 22% volt. A megelőző időszakhoz képest ugyan emelkedett a beruházások mértéke

8%-kal, azonban a közösségi támogatások összege ezt meghaladón, 15%-kal nőtt. Mindebből következően a befektetések növekedését nagyobb arányban finanszírozta a közösség, mint a magánszféra.

Hasonló problémákat jeleztek az állami tulajdonlású résztvevők esetében is, amelyeknél a sajáterő mértéke lényegesen elmaradt a közösségi támogatásoktól.

A számvevőszék következtetései és ajánlásai

A számvevőszék korábbi vizsgálata szerint a 6. keretprogramban hiányzott az „explicit beavatkozási logika”, ami egyértelművé tette volna, hogy a programok és eszközök mennyiben járulnak hozzá a közösség kutatáspolitikai céljainak megvalósításához. Az egyértelmű célkitűzések és a teljesítmények megítélésére vonatkozó mutatórendszer hiánya nem tette lehetővé a megfelelő színvonalú monitoring- és értékelési tevékenység ellátását.

I. ajánlás

A keretprogramban nyújtott közösségi támogatások alapuljanak „explicit beavatkozási logikán”, azaz a programokhoz, eszközökhöz rendeljenek egyértelmű célkitűzéseket. E követelményt szem előtt tartva, érdemes megfontolni, hogy indokolt lenne-e egy eszközhöz egy célkitűzést rendelni.

Megfelelő indikátorrendszer alkalmazása szükséges a programok, projektek eredményeinek, hatásainak felméréséhez.

A kiválósági hálózatok erősítették a kutatási együttműködést és megfelelő színvonalú projekteket támogattak, mégsem sikerült elérniük a hálózati partnerek tartós integrá-

cióját; működésük közfinanszírozású támogatások nélkül nem vált fenntarthatóvá (l. 7.1. pont). Az integrált projektek jelentős erőforrásokat mozgósítottak a megvalósítás során, azonban nem tudtak újabb magán- és állami forrásokat a jövőbeni működés szolgálatába állítani.

2. ajánlás

A bizottság mérje fel, hogy a 7. keretprogramban nyertes, ilyen típusú együttműködési projektek céljai reálisak-e, továbbá előnyösebbek-e ezek, mint a hagyományos eszközök.

A 6. keretprogramban kedvezményezett kiválósági hálózatok további támogatásáról egyedi vizsgálat alapján döntsön a bizottság. Az értékelés szempontjai legyenek az elért eredmények, az értéknövekedés uniós szinten és az önfenntarthatóság.

A 6. keretprogram nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket a KTF-beruházások ösztönzése területén (lásd 9. pont). A közösségi támogatások leginkább a résztvevők saját forrásainak helyettesítésére szolgáltak. Hasonlóképpen a kkv-k bevonása a kutató, fejlesztő munkába sem felelt meg az előzetes elvárásoknak (lásd 7.3. pont). Összességében a 6. keretprogram nem sokban járult hozzá a kutatás-fejlesztésre vonatkozó lisszaboni, barcelonai célkitűzések megvalósításához.

3. ajánlás

A bizottság vizsgálja meg a résztvevők alacsony KTF-beruházásának okait, és az eredmények függvényében tegyen javaslatot a szükséges intézkedésekre.

Indokolt az eredeti célok felülvizsgálata, különösen a magánszféra és a kkv-kra vonatkozóak esetében.

A bizottság irányító tevékenysége a 6. keretprogramban számos kívánnivalót hagyott maga után. Bizonytalanság jellemezte az eszközök szerepét; az útmutatások nem mindig álltak időben rendelkezésre. A tárgyalási eljárások elhúzódtak és nem voltak kellően átláthatók; hiányosságokat lehetett tapasztalni a projektmonitoringban (l. 8. pont).

Kulcsszavak: *kutatás-fejlesztés, az Európai Unió kutatási, technológiafejlesztési és demonstrációs keretprogramjai, kiválósági hálózat, integrált program*

HIVATKOZÁSOK

Európai Parlament (2002): Az Európai Parlament és a Tanács 1513/2002/EK határozata (2002. június 27.) az Európai Közösségnek az EKT létrehozásához és az innovációhoz hozzájáruló kutatási, technológiai fejlesztési és demonstrációs tevékenységére vonatkozó hatodik keretprogramjáról (2002–2006). Hivatalos Lap. L 232, 29/08/2002. 0001–0033.
Evaluation of the Effectiveness of the New Instruments of Framework Programme VI. 21 June 2004., Report of a High-level Expert Panel Chaired by Professor Ramon

4. ajánlás

A bizottság

- biztosítson időben kellő útmutatást a projektek megfelelő színvonalú végrehajtásához;
- gyorsítsa fel a tárgyalások, szerződéses folyamatok;
- tegye meg a szükséges intézkedéseket a projektek monitorozásának javítása érdekében.

Marimon ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/documents_r5/natdiro000033/s_6082005_20050214_184834_ADS0006763en.pdf

Evaluation of the Sixth Framework Programmes for Research and Technological Development 2002–2006; Report of the Expert Group; Chairman: Ernst Th. Rietschel; Rapporteur: Erik Arnold. http://ec.europa.eu/research/reports/2009/pdf/fp6_evaluation_final_report_en.pdf

URL1 – http://eca.europa.eu/portal/pls/portal/docs/1/3074315.PDF

